

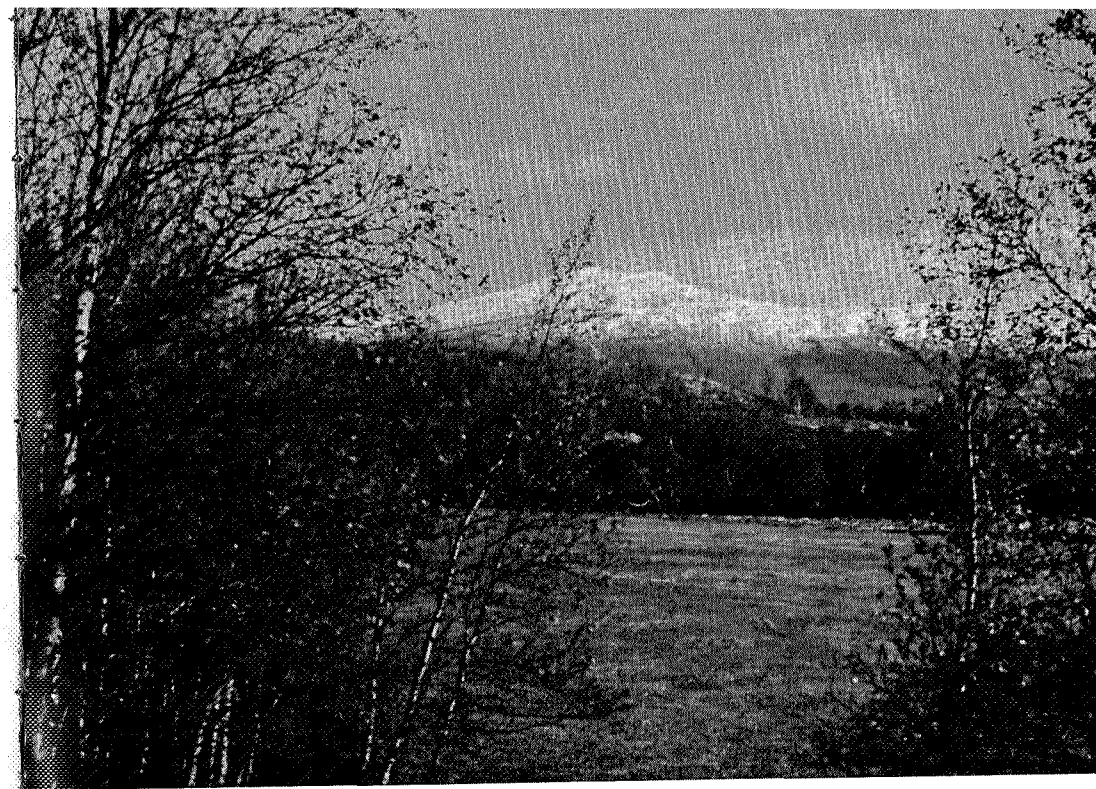
Urban Hjärnes fjellferd i september 1685

KRISTEN ASPAAS

Sommeren 1685 ble det funnet kobbermalm i Härjedalen. Denne gruva var det senere «Bruket» i grensebygda Ljusnedal, som hadde livlig samband med Røros. Ljusnedalsbruket ble først drevet som kobberverk, så som jernverk, og til sist som jord- og skog-eiendom. I 1893 kjøpte den svenske stat godskomplekset, og la det ut til reinbeiteland. De gamle Bruksvallarna ligger i dag i et meget søkt turistområde, godt kjent også blant trønderske fjellvandrere.

Det svenske Bergskollegium ble meget interessert i det nye malmfunnet, og det sendte sitt medlem, den berømte geolog, metallurg, lege og litterat Urban Hjärne til Härjedalen og Jämtland. Den allsidige vitenskapsmannen tok med glede på seg dette oppdraget, da han var ivrig etter å besøke grensefjellene, og studere forholdene der. I selskap med de lærde herrer bergmester Sven Fagg, probestmester Lorentz Careelberg og baron Göran Fleming dro han nordover i august 1685. I Sveg smakte den vitebegjærlige medisineren på den lokale rett «gammalmjolk», som var så sur at han aldri hadde kjent noe «förgiftigare och vederstyggilagere». Den interesserte bergmann studerte først myrmalmblåstrene og skiferlagene i Funäsdalen. Her kjøpte man for sikkerhets skyld inn varme sameklær til fjellvandringen, spesielt skaffet de seg tykke votter, strømper og sokker.

Den 3. september dro følget til fjells, veiviser var bonden Olof Sjulsson, som «tillförne vår armé ledsagat hade.» Olof hadde vært lokalkjent følgesvenn for svenske militæravdelinger under innfallene i Tydal, Gauldal, Røros og Feragen i krigsårene 1678 og 1679. Vandringen over de høye grensefjellene Viglene ble en sjelden opplevelse for Hjärne. Den gjorde et sterkt inntrykk på ham, og ga erindringer for hele livet. «Då jag var där kände jag en övermåttan

Vigelpiken og Midtvigelen — i høstsol og septembersnø, sett fra Feragen, Viglene er et stort fjellmassiv, og navnegranskerne mener at navnene på Sør-Viglene — Vigelpiken, Midtvigelen, Tørvigelen, Storvigelen og Vigelskaftet — må ha samme språklige opphav. Her tenker en på vigg = den stålsatte delen av øksebladet, og vegg = kil, kjegle. Den kjegleformete Vigelpiken er da den egentlige Vigelen. Denne teorien har meget for seg.

Høyden på disse fjelltoppene er fra 1361 til 1582 m.o.h., og fra svensk side er dette fjellområdet meget benyttet turterreng. K. Aspaas.

ren och ljuvelig luft, och bröstet samt hjärtat blevo mig så lätt, som aldrig sina dagar tillförne, med en särdeles frimodighet, som jag i mig befann.» Utsikten fra Vigelfjellene var storslagen. «Vi sågo», skriver Hjärne, «en stor del av Norge, de underliga Dovrefjällen och de sällsamma andra fjällar och vårdar, som likt gamla isgrå gubbar stucko sina snöbetäckta huvuden fram — maken till vue har jag än aldrig sett.» Han avla nå et kort besøk ved Røros Kobberverk, grunnlagt førti år tidligere etter et malminn av bonden Hans Olsen på Åsen gård, en nybygger innvandret fra Tännäs.

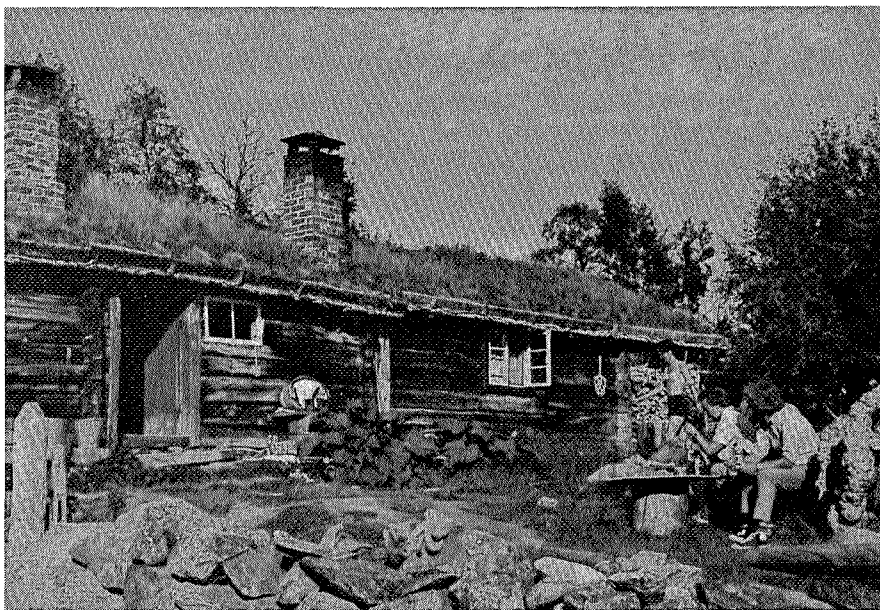
Urban Hjärne vendte så tilbake til Funäsdalen og undersøkte kobbermalmen fra funnstedet i Mittokkläppen, prøvene viste seg å være lovende. Etter en strabasiøs ferd i skog og fjell ankom herrerne til Oviken den 11. september, derfra dro de til Frösön, og her traff de lenets høyeste embetsmenn, som de hadde flere behagelige konferanser med.

Metallurgen og geologen gjorde mange interessante iakttagelser under denne ferden. I Hackås studerte han alunmalm og vitriol, av den laget hattemakere og bønder svartfarge. Ved Handøl besøkte de klebersteinsbruddene, av denne merkelige, ildfaste steinen laget man gryter, steikepanner og øvner. På Hjärnes tid ble mye av denne steinen eksportert over Trondheim til Holland, der den ble brukt til lampeproduksjon. Herrerne dro så østover igjen, og de forlot Jämtland den 22. september.

Det var strabasiøst å foreta slike reiser i 1600-årene, og Hjärne klager ofte over primitive overnattingssteder. På en gård i Sveg var det «gruvligt ynkligt», men prestegården i Hede bød på utmerket losji. I Ljungdalen måtte de sove på reinskinn i en fattiglig stue,

Fra Ljøsnavollen, oppunder Vigelskaftet ved Feragen-Setra er kvarter for Den norske turistforening.

A. Solemsløkk

og de fikk en meget mager frokost. Legen beklager seg ofte over «den diaræam jeg hade av mycket mjölkdrickande.» Noen steder fikk de ikke kjøpt mat, mens de nøt den største gjestfrihet på embetsmannsgårdene, så reisen bød på store motsetninger. I Offerdal ble de buden inn i et bryllup på en stor-gård de passerte, og «vi dansade och sprungo det bästa vi kunde.» Den berømte lege fikk også høve til å kurere syke, en skrøpelig pastor ble så kvikk av de medikamenter Hjärne ordinerte at han levde i femten år etter behandlingen. Det var mye dårlig vær på turen, reisefølget kom ut for riktig høstvær med storm og snø. Urban Hjärne avsluttet sin reisejournal den 3. oktober med disse ordene: «Gud vara lov, som mig den besvärliga och farliga resan så nådeligen igenomhjälpte».

Hyttestemming.

Magnar Kirknes

